

Andorra'n zear

Gaur ez gaude geldi. Ez orixe! Lurralde ta erriak ikusi guraz, anemengo giza-oituren berezitasunez jabetu naiean, or gabiltza iperloka, ikusmin eta begi-luze. Gure aurretikoak onela esan oi zuten: «Dabillenak ba daki». Ta orrela da nunbait.

Gu ere, lengo maiatzaren azkenerruntz, turista bezela ibilliak gera: Logroño, Zaragoza, Lerida, Seo de Urgel, Andorra, Foix, Tarbes, Lourdes, Baiona, Donibane Lohitzun eta Donostia'tik zear noski. Baiña nik neuk Andorra ta inguruak ikusi nai nitun batez ere, ia alderdi oietan gure aintziñakoen aztarrenik arkitzen nuen. Eta, ain zuzen ere, Seo'tik Andorra'ra bitartean, bi erri-izen arkitu nitun euskal itxura dutenak: Oliola ta Orgaña. Lenengo erritxo orren inguruan masti ta olio-zugatz asko daukagu, ta Orgaña (Ur-gaña) Segre gaiñean datza, gaur kilometro askoko ur-osin baliotsua osatzen duela. **Aran** ibarra, andik ezkerretara, Hueska alderago aurkitzen da; baiña, neri Andorra'n esan zi-

datenez, euskaldunak antziña baten andik ibilliak omen ditugu.

Printze-erria

Andorra, Printze-erria, mendi tartean dago; Seo de Urgel'etik 10 kilometrorra ta Lerida'tik 157'ra. Ingurumari guztia oso menditsua da, ta bi bide baizik ez ditu bertartzeko, bata Espaiña'tik —Seo de Urgel'dik— eta Frantzia'tik —Hospitalet'tik gora— ia urte guttian elurrez estalduta dauden mendigaiñak zear, Valira erreka urtsuari jarraituz beerantza doana, bestea. 17.000 anima bezela dauka gaur.

Pirineu biotz-biotzean, Andorra'ko ibarrak 452 Km.² artzen dituzte. 1.278'an egiñiko itun-lege baten bitartez, Printze-kidegoa du nagusitza. Seo de Urgel'ko Gotzaiña ta Prantzia'ko Lendarria dira gaur bertako Printze-kideak —Koprintzipeak—, bakoitzak bere aginpi-dea ordezkoen bidez beterik. Eskubide, betebear, diru-kontu ta auzietan lege bereziak dituzte zaintzen, aintziñako bitartean eta Kataluña'ko ta erromatar eskugoan tinkatuak noski. Egun, saro, arrobi ta olakoz badu bakoitzak jabetasuna; baiña mendi, zelai ta lurralde aundi asko erri-aberastasunak dira.

Nola bizi diran

Elizatetan banatua dago Andorra, aintziña Bizkaia bezela nunbait. Sei elizate edo parroki ditu, buru bezela auek dirala: Loria'ko Sant Julia, Enkamp, Kanillo, Masana, Ordiño ta Andorra Zarra; azken au da aldi berean Printze-lur osoaren buru. Ibarretako Kintseju nagusiak, au da, antziñako lur-kontzejuak dauzka lurraldearen ardurara, zaintza ta diru-kontua. Sei elizate bakoitzak lau onulari aukeratzten ditu, eta orrela autaturiko ogetalauak aukeratzten dituzte gero Sindikua ta Sindiku-ordea; ta auek dituzu Andorra'ko gobernu-batzorde nagusia osatzen dutenak. Kontseju onek erabakitzen ditu urteango eralgi-bearrak, diru-kontuak, zerga-jasotzeak eta abar. Diruz pe-zetea da ofizialki dabillena, naiz ta prankoak ere eskubide berdin xamarrak euki.

Askatasun osoz egin dezake diru-aldaketa. Beste nazioekin dauzkaten edo egin bear dituzten diruari buruzko artu-emanak ere, ezereñ eragozpen eta katigutasun gabe axeen ezarri ditzake, Andorra'ko eskubide ta legeari dagokienez beintzat. Prantzia'kin eta Espaiña'kin dituzten komertzio ta diru-erabiltzeari begiratu ezkerro, bi nazio

auek emandako erabakiz legepeturik daude; lurralde batetik bestera janari, edari ta ostantzeko gauzak aldatzea ere, Prantzia'ko ta Espaiña'ko lurralde zear aldatzea noski, nazio oien lege barruan araturik dago. Andorra'n, ordea, ez da eza gutzen olako legerik, ez trabarik; dana da azke, jabetasun ikaragarri baten ezaugarri.

Antziña baten olagizon, artzain eta merkatariz osoturiko erri zar onek aspaldiko oitura ta ekanduak dauzka, kondaira aurretikoak bear bada. Erromarrak emendik ibilli ziran beren garaian, baita Karlo-man ere; onek emanak omen dira gaur dauzkaten lege jatorrik asko. Ala ere, oraingo oso aurreratua daukagu, denle ta otel ederrez be-tear: Andorra gaur, denle ta otel, ezta beherik, ta xite jatorrik otel, edo aintziñak, ta beheren dardak diru...

Lengo etanik —asprik beheratuz diru— diruak ziran arren, gauzak oso aurreratua guztiz jasoak dituzte, pisu ta biziltza askodunak. Goletako mendialde elurrez bait daude, Valira errekek ur asko dakarte maizenik; eta Andorra urira irixtean, egundoko zarata ta abarrotsa ateratzen dute inguruko troka ta aitz-arteetan. An bai ur-xirripa

di malkar gogorak igaro bear, eta troka illun patartsuak, atertu gabe dabilta arrotz berebillak. Polizirik ez da agiri, kale estu ta bide-gurutz batzuetan, ibillia zaindu ta lasaitzeko, izan ezikan.

Agur, Andorra!

Sei ta erdiak dira. Guk, geure kotxe aundiaren barruan, Frantzia'.

rako bidea artu dugu: Lourdes'era goaz, Andorra'ri agur goxoa egiñaz, aldatz gora. Ekamp igaro ta Kani-llo baño len, Meritzel utzi dugu eskuira; Andre Mari'ren eliza dago emen, Andorra'ko Zaindaria. Ertzbiak piñuz beterik; errekak bitsetan; mendi-gaiñak elurrez zuri. Sol-deu gaillurra. Argazki bat egin dugu emen.

A. ONAINDIA

UHIN BERRI

Ona poema liburu baliotsu bat, 1964-1969 bitartean gure euskal poeta gazteak idatzitako olerkiz osatua. 178 orrialde ditu, ta Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones, S. A.'k argitaratu du. 62 poema dauzka guztiz; Juan San Martin'ek egin dio itzulpena. Bilduma interesgarria, nere iritziz.

Poesia, dakigunez, oso aldakorra dugu; gaukoak baten zere. Uhin berri, olatu berri ontan, naizta idazpuruak bide berri zirek dirala edo esan, lehengo molde osatuak asko dira. Batzuk OLETTIN eta, argitaratuak; beste asko ez.

Ogeitabost olerkariren lanak sartu dira bilduma eraren. Batzuk punterengoak dituzu, ospe-urkulu gein erabilliak heurtan; Aresti, Azurmendi, Bilbao, Iztueta, Muxika, Lasa, Erdozainci-Fizari, Lete ta abar; beste batzuk ez dira ain ezagunak, oraindik lux gutxi argitara eman baitute. Niretzat, aiatuak dira baliotsuenak, erparauai ezer kendu gabe.

Guztiok ba-dute musa diralakoen txera; baiña andevño oien za-leago ta'lira, geiago ta giarrago idatziz, askozaz ere obe.

O.

Arno-ate'ko

ardi

txuria

Arno-Ate'ko ardi txuria,
etzanda sagarrondo'pean.
Eguzki errekorriari igeska,
ote zaude, or, itzalean?

Sagarrondo'ko ardi etzana,
zergatik, baño, bakarrik,
zure taldeko lagunak,
piñuri abaroan egonik?

Asarratu egin zera nunbait,
inguruko adiskideekin,
edo ituntasun ixilla,
barnetik kendu ezin?

Nere ustez, ardi, ez dezun
gaurko benoan aktakula:
Esango nuba, ingurbe baret,
ziango mialde'koan, zallula,

bat, ta berran, ta berran, ta
berran, ta berran, ta berran,
ta berran, ta berran, ta berran,
ta berran, ta berran, ta berran,
ta berran, ta berran, ta berran!

Giuztiazkoeki Jajo Ordurko
espekeratzen dituzte,
urakirñaren aitzo zitalak,
bizitz laburra ebaki arte!

LARREATEGI'tar LUKEN